

Wycena rzeczowych aktywów trwałych według krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości

Karolina Gębka

W dobie globalizacji silnie zaznaczający się trend udostępniania kompleksowej informacji finansowej, wynikający z rosnących potrzeb informacyjnych użytkowników, wymusza weryfikację zawartości informacyjnej sprawozdań finansowych, prowadzącą do wzrostu wiarygodności i porównywalności sprawozdań finansowych. Artykuł podejmuje problematykę metod wyceny rzeczowych aktywów trwałych, zgodnych z polskim i międzynarodowym prawem bilansowym. W części empirycznej zbadano metody wyceny składników majątku stosowane przez spółki notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie należące do indeksu WIG20 oraz spółki notowane równocześnie na amerykańskich i europejskich giełdach.

1. Wstęp

Globalizacja i integracja to nieodłączne zjawiska przełomu minionego wieku. Zmiana podejścia do finansów międzynarodowych czy ogólnie pojętej ekonomii wpłynęła na poszerzenie działalności wielu podmiotów gospodarczych. Dotyczy to między innymi swobody przepływu kapitałów, towarów i usług czy zasobów siły roboczej pomiędzy różnymi krajami.

Wraz z rozwojem międzynarodowych rynków finansowych pojawiła się potrzeba umiędzynarodowienia zasad rachunkowości, jej harmonizacji i standaryzacji. System rachunkowości powinien być zbudowany w taki sposób, by bez względu na narodowość odbiorcy przekazywane przez podmioty informacje były właściwie rozumiane. Globalizacja uwidoczniła brak sprawozdań finansowych zrozumiałych, porównywalnych i opartych na uzgodnionych w skali międzynarodowej zasadach (Jaruga 2002: 2). Stanowi to przeszkodę dla podmiotów poszukujących źródeł finansowania na rynkach zagranicznych oraz dla inwestorów dążących do jak najlepszego ulokowania kapitału. Z przedstawionych powyżej rozważań wynika, że w związku z postępującą globalizacją jedynym warunkiem znalezienia „wspólnego języka biznesu” jest ogólnoświatowa harmonizacja zasad rachunkowości, a jedną z możliwych dróg osiągnięcia tego celu są ujednolicone standardy rachunkowości.

W dzisiejszych czasach zarówno na polskim, jak i na amerykańskim rynku występuje dualizm zasad rachunkowości. Od 1 stycznia 2005 r. spółki notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych (GPW) w Warszawie sporządzające skonsolidowane sprawozdania finansowe mają obowiązek sporządzania tych sprawozdań zgodnie z MSR/MSSF, podczas gdy inne spółki notowane na GPW sporządzają swoje sprawozdania finansowe zgodnie z ustawą z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, co zaburza w sposób istotny porównywalność tych sprawozdań. Podobnie sytuacja wygląda na rynku amerykańskim, gdzie do 2007 r. zagraniczni emitenci publikowali sprawozdania finansowe zgodnie z US GAAP lub z MSR/MSSF, lub z krajowymi zasadami rachunkowości. Jednak w przypadku prezentacji zgodnie z MSR/MSSF lub krajowymi zasadami rachunkowymi musieli zaprezentować uzgodnienie do US GAAP. W październiku 2007 r. Amerykańska Komisja Papierów Wartościowych i Giełd SEC (*Security and Exchange Commission*) wyraziła zgodę, aby sprawozdania finansowe sporządzane zgodnie z MSR/MSSF przez zagranicznych inwestorów w USA były akceptowane bez uzgodnienia do US GAAP, co pokazuje dualizm prawa bilansowego na jednym rynku, co również zaburza porównywalność sprawozdań finansowych.

Celem niniejszego artykułu jest analiza porównawcza metod wyceny rzeczowych aktywów trwałych według polskiego prawa bilansowego opisanego w ustawie z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (zwanej dalej ustawą) i Krajowych Standardach Rachunkowości, europejskiego prawa bilansowego opisanego w MSR/MSSF i amerykańskiego prawa bilansowego przedstawionego w US GAAP oraz prezentacja wyników badań przeprowadzonych na ten temat.

2. Definicja rzeczowych aktywów trwałych

Rzeczowy majątek trwały według ustawy o rachunkowości składa się ze środków trwałych i środków trwałych w budowie (łącznie z zaliczkami na środki trwałe w budowie). Środkami trwałymi, w myśl art. 3 ust. 1 pkt 15 ustawy, są nieruchomości (w tym grunty, prawo wieczystego użytkowania gruntu, budynki i budowle oraz będące odrębną własnością lokale, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego i użytkowego), maszyny, urządzenia, środki transportu, ulepszenia w obcych środkach trwałych oraz inwentarz żywy, które spełniają następujące warunki:

- ich okres ekonomicznej użyteczności jest dłuższy niż rok,
- są kompletne i zdadne do użytku w momencie przyjęcia do użytkowania,
- są własnością lub współwłasnością jednostki, dzięki czemu mogą być przez nią kontrolowane,
- są przeznaczone na własne potrzeby jednostki, do obsługi prowadzonej działalności.

Zgodnie z MSR 16 „rzeczowe aktywa trwałe to środki trwałe, które są utrzymywane w celu wykorzystania ich w procesie produkcyjnym lub przy dostawach dóbr i świadczeniu usług, w celu oddania do używania innym podmiotom na podstawie umowy najmu lub w celach administracyjnych oraz którym towarzyszy oczekiwanie, iż będą wykorzystywane przez czas dłuższy niż jeden okres”. Zaliczają się do nich m.in. grunty, budynki i budowle, maszyny, statki, samoloty, pojazdy mechaniczne, meble i instalacje oraz wyposażenie biurowe.

Amerykańskie standardy sprawozdawczości nie definiują bezpośrednio rzeczowych aktywów trwałych, zagadnienie to opisują w kilkunastu dokumentach ASC (*Accounting Standards Codification*) wydawanych przez FASB (Financial Accounting Standards Board). Jednak z definicji aktywów trwałych można wnioskować, że są postrzegane w sposób zbliżony do MSR 16 – jako składniki majątku utrzymywane do użytku własnego w celu generowania strumienia przychodów w okresie dłuższym niż rok oraz wykorzystywane dla celów działalności operacyjnej (Bragg 2010: 443–444). Dodatkowo US GAAP podkreślają podstawową korzyść z posiadania aktywów trwałych, którą jest związek pomiędzy bieżącą wartością zasobów a możliwością generowania przyszłych przepływów pieniężnych przy ich udziale.

Porównując definicje rzeczowych aktywów trwałych oraz ich podstawowe cechy przedstawione w ustawie o rachunkowości oraz w MSR/MSSF i US GAAP, można zauważyć, że nie ma znaczących różnic. Widoczna różnica dotyczy prawa wieczystego użytkowania gruntu, które w myśl ustawy jest zaliczane do środków trwałych, a w myśl MSR/MSSF jest traktowane jako leasing operacyjny (jeśli nie nastąpi przeniesienie własności przedmiotu na koniec okresu leasingu), w amerykańskim prawie bilansowym nie ma na ten temat informacji. Z kolei inwentarz żywy w myśl ustawy traktowany jest jako środek trwały, a w myśl MSR 41 „Rolnictwo” zaliczany jest do aktywów biologicznych. Zarówno w MSR/MSSF, jak i US GAAP aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży są wykazywane w oddzielnej pozycji i wyceniane w odmienny sposób.

3. Wycena początkowa

Spółki sporządzające sprawozdania finansowe zgodnie z polskim prawem bilansowym początkowo wyceniają środki trwałe według ceny nabycia lub kosztów wytworzenia (art. 28 ust. 1 pkt 1 ustawy). Przy czym za cenę nabycia traktują cenę zakupu pomniejszoną o podlegający odliczeniu podatek VAT, podatek akcyzowy oraz inne rabaty i upusty, a powiększoną o koszty bezpośrednio związane z zakupem i przystosowaniem składnika aktywów do używania, np. koszty transportu, załadunku, wyładunku, przechowywania. Jeśli nie ma możliwości ustalenia ceny nabycia składnika rzeczowych aktywów trwałych (np. dany składnik otrzymano w drodze darowizny), to wartość ustala się na poziomie ceny sprzedaży identycznego lub podobnego przedmiotu.

Produkując składnik rzeczowych aktywów trwałych, jednostka gospodarcza ponosi koszty bezpośrednio i pośrednio związane z wytwarzaniem składnikiem majątku, dlatego na koszt wytworzenia składają się wszystkie koszty bezpośrednie (materiały bezpośrednie, koszty pozyskania i przetworzenia materiałów związane bezpośrednio z produkcją) oraz uzasadniona część kosztów pośrednich (zmienne pośrednie koszty produkcji i tę część stałych kosztów produkcji, które odpowiadają poziomowi tych kosztów przy normalnym wykorzystaniu zdolności produkcyjnych). Do kosztów pośrednich nie zaliczamy przede wszystkim kosztów sprzedaży, magazynowania wyrobów gotowych i półproduktów oraz innych kosztów będących konsekwencją niewykorzystanych zdolności produkcyjnych. W sytuacji gdy nie istnieje możliwość ustalenia wysokości kosztów wytworzenia składnika aktywów, ustawa nakazuje dokonać wyceny według ceny sprzedaży netto takiego samego lub podobnego produktu, pomniejszonej o przeciętnie osiągnięty ze sprzedaży produktów zysk brutto.

Początkowe ujęcie składnika rzeczowych aktywów trwałych zgodnie z MSR 16 może być dokonane tak samo jak według polskiej ustawy, według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia, ale pod warunkiem, że istnieje prawdopodobieństwo, że jednostka uzyska przyszłe korzyści ekonomiczne związane z danym składnikiem aktywów oraz cenę nabycia lub koszt wytworzenia można wiarygodnie określić. Z kolei amerykańskie standardy nakazują wyceniać majątek trwały według kosztu historycznego, czyli ceny nabycia (w przypadku zakupu) lub kosztu wytworzenia (w przypadku własnej produkcji).

Na cenę zakupu, zgodnie z MSR 16, składa się cena zakupu powiększona o cło importowe i niepodlegający odliczeniu podatek od zakupu, a pomniejszona o upusty i rabaty oraz koszty bezpośrednio związane z dostosowaniem składnika aktywów do miejsca i stanu w którym może być użytkowany zgodnie z zamierzeniem kierownictwa, a także szacunkowe koszty demontażu i usunięcia składnika aktywów oraz koszty renowacji miejsca, w którym się ten składnik znajdował, do których jednostka jest zobowiązana w związku z nabyciem pozycji majątku w danym czasie w celu innym niż wytwarzanie wyrobów (MSR 16 pkt 16). US GAAP do kosztu nabycia zalicza przede wszystkim koszty związane z zakupem, podatek, cło oraz koszty niezbędne do doprowadzenia składnika aktywów do używania, tj. transportu, ubezpieczenia przesyłki, koszty instalowania i konfiguracji, koszty przetestowania składnika majątku.

Standard europejski podaje przykłady kosztów bezpośrednich, które wpływają na wartość składnika rzeczowych aktywów trwałych, np. koszty świadczeń pracowniczych poniesione w związku z wytworzeniem albo nabyciem składnika aktywów, koszty dostawy, załadunku, wyładunku, instalacji, przygotowania miejsca, w którym miałyby być użytkowane, oraz koszty honorariów za profesjonalne usługi. Koszty bezpośrednie, które nie stanowią części ceny nabycia albo kosztu wytworzenia, to koszty administracji i ogóln-

nozakładowe, koszty związane z reklamą i działaniami promocyjnymi nowego produktu lub usługi, koszty otwarcia nowego zakładu. Tak dokładnej specyfikacji rodzajów kosztów, jakie można zaliczyć do kosztów wytworzenia składnika aktywów, nie przedstawia amerykański ustawodawca.

Dodatkowo, zgodnie z MSR/MSSF, cena nabycia lub koszt wytworzenia danego składnika aktywów jest ekwiwalentem ceny zapłaconej środkami pieniężnymi na dzień ujęcia. W przypadku odroczenia terminu płatności na okres dłuższy niż normalny termin spłaty kredytu kupieckiego różnica między ekwiwalentem ceny zapłaconej środkami pieniężnymi a całkowitą kwotą płatności zostaje ujęta jako koszt finansowy – koszt odsetek na przestrzeni okresu kredytowania lub w inny sposób zgodny z MSR 23 „Koszty finansowania zewnętrznego”. Aktywowanie kosztów finansowania zewnętrznego odbywa się w sposób analogiczny również według US GAAP.

Wycena początkowa rzeczowych aktywów trwałych według polskiego i międzynarodowego ustawodawstwa nie zawiera znaczących różnic: opiera się na wycenie według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia oraz podobnie definiuje te pojęcia. Niewielkie różnice wynikają z faktu, iż MSR 16 dużo więcej miejsca poświęca temu zagadnieniu niż polska ustawa, przez co dokładniej opisuje wiele sytuacji. MSR 16 opisuje przykłady nakładów, które można zaliczyć w cenę nabycia lub koszt wytworzenia danego składnika aktywów, oraz tych, których nie uwzględnia się dokonując wyceny. W przeciwieństwie do ustawy MSR 16 pozwala do ceny nabycia składnika aktywów doliczyć koszty poniesione na jego usunięcie bądź demontaż oraz koszty renowacji miejsca użytkowania.

Specjalistyczne części zamienne według polskich standardów rachunkowości są traktowane jako zapasy i konsekwentnie wyceniane metodami właściwymi dla zapasów, z kolei Międzynarodowe Standardy Rachunkowości dopuszczają ujmowanie części zamiennych i wyposażenia związanego z serwisem jako rzeczowych aktywów trwałych, jeśli jednostka oczekuje, iż będą one używane przez czas dłuższy niż jeden okres.

4. Wycena bilansowa

Według polskiego prawa bilansowego środki trwałe powinny być wyceniane nie rzadziej niż na dzień bilansowy według ceny nabycia, kosztów wytworzenia lub wartości przeszacowanej po aktualizacji wyceny, pomniejszonych o odpisy amortyzacyjne oraz odpisy z tytułu trwałej utraty wartości.

Aktualizacja wyceny, obejmująca wartość początkową środków trwałych oraz odpisy amortyzacyjne, może zostać przeprowadzona na podstawie odrębnych przepisów, ale tylko w przypadku zarządzenia Ministra Finansów lub zmiany formy prawnej przedsiębiorstwa państwowego lub komunalnego, przekształcenie w spółkę akcyjną lub spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością (Gabrusewicz 2008: 37). Ustalona w wyniku aktualizacji wartość księgowa netto środka trwałego nie powinna być wyższa od warto-

ści godziwej w danym okresie. Powstałą różnicę z aktualizacji wyceny środków trwałych odnosi się na kapitał z aktualizacji wyceny bez możliwości przeznaczenia do podziału. Odpisy aktualizujące wartość środków trwałych, przeprowadzone wskutek trwałej utraty wartości wynikającej z tytułu zmiany technologii produkcji, przeznaczenia do likwidacji lub innych przyczyn, zmniejszają odniesione na kapitał z aktualizacji wyceny różnice spowodowane aktualizacją wyceny. Kapitał z aktualizacji wyceny ulega zmniejszeniu również o różnicę z aktualizacji wyceny wcześniej zaktualizowanych zbywanych lub zlikwidowanych środków trwałych. Różnica ta wpływa na kapitał zapasowy, o ile inne przepisy nie stanowią inaczej.

MSR/MSSF proponują dwie metody wyceny rzeczowych aktywów trwałych na dzień bilansowy. Pierwsza z nich oparta jest na cenie nabycia lub koszcie wytworzenia, a druga na wartości przeszacowanej. Wybraną metodę wyceny jednostka gospodarcza stosuje do całej grupy rzeczowych aktywów trwałych. Model oparty na cenie nabycia lub koszcie wytworzenia nakazuje składniki aktywów wyceniać w cenie nabycia lub koszcie wytworzenia pomniejszonym o umorzenie i zakumulowane odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości. Model ten jest bardzo podobny do wyceny bilansowej rzeczowych aktywów trwałych opisanej w ustawie o rachunkowości.

Z kolei model oparty na wartości przeszacowanej dopuszczony przez MSR 16 (a zabroniony przez US GAAP) zakłada, że po początkowym ujęciu składnika majątku w wartości godziwej na dzień bilansowy pozycję wykazuje się w wartości przeszacowanej, czyli wartości godziwej na dzień przeszacowania pomniejszonej o kwotę późniejszego umorzenia i późniejszych odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości. Możliwość stosowania tego typu wyceny występuje tylko wówczas, gdy w sposób wiarygodny można ustalić wartość godziwą składnika majątku. Dodatkowo istnieje obowiązek dokonywania przeszacowań w regularnych odstępach czasu i częstotliwości odpowiadającej tempu zmian wartości godziwej danego majątku. W przypadku gdy wartość godziwa zmienia się w sposób nieregularny i istotny, przeszacowań należy dokonywać corocznie, w innych przypadkach co 3–5 lat. Ważny jest również fakt, że jeśli dokonano przeszacowania danego składnika majątku, należy także przeszacować całą grupę rzeczowego majątku trwałego, do której dany składnik należy. Takie działanie ma na celu zapobiec selektywnej aktualizacji wyceny.

Podsumowując wycenę bilansową, ustawa o rachunkowości i US GAAP zezwalają jedynie na model oparty na cenie nabycia lub koszcie wytworzenia, podczas gdy MSR/MSSF daje dodatkową możliwość, jaką jest wycena do wartości godziwej. Ustawa dopuszcza przeszacowanie wartości składników majątku do wartości godziwej, jednak w szczególnych przypadkach, odsyłając tym samym do odrębnych regulacji związanych z aktualizacją wyceny (która ostatnio miała miejsce na dzień 1.01.1995 r. na skutek hiperinflacji), podczas gdy w MSR/MSSF występuje wymóg regularnej aktualizacji wyceny zapewniającej zbieżność wartości godziwej majątku z wartością

bilansową. Nie można aktualizować do wartości godziwej pojedynczych składników majątku – MSR/MSSF nakazuje aktualizacją obejmować całą grupę rzeczowych aktywów trwałych. Dodatkowo MSR/MSSF zezwala na przeszacowanie składnika majątku powiększające jego wartość, jak i zmniejszające, a polska ustawa umożliwia jedynie dodatnie przeszacowanie.

Nieodłącznym elementem wyceny bilansowej rzeczowych aktywów trwałych są odpisy amortyzacyjne. Według ustawy odpisów amortyzacyjnych dokonuje się drogą systematycznego i planowego rozłożenia wartości początkowej środka trwałego w okresie jego użytkowania. Okres lub stawka oraz metoda są ustalane na dzień przyjęcia środka trwałego do używania. Naliczanie amortyzacji rozpoczyna się nie wcześniej niż po przyjęciu środka trwałego do używania, a kończy nie później niż z chwilą zrównania się odpisów amortyzacyjnych z wartością początkową.

MSR 16, podobnie jak ustawa, definiuje amortyzację jako systematyczne rozłożenie wartości środka trwałego w okresie jego użytkowania. Amortyzację rozpoczyna się, gdy składnik majątku jest gotowy do użycia, tzn. znajduje się w miejscu oraz stanie umożliwiającym użytkowanie w sposób zamierzony przez jednostkę, a kończy w momencie usunięcia składnika z bilansu lub w momencie zakwalifikowania go do aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży (zgodnie z MSSF 5). Amortyzacji podlega każda część składowa rzeczowych aktywów trwałych, której cena nabycia lub koszt wytworzenia jest istotna w porównaniu z ceną nabycia lub kosztem wytworzenia całej pozycji majątku. Odpisy amortyzacyjne są ujmowane jako koszt danego okresu, jeśli nie są wliczone w wartość bilansową innego składnika aktywów. Wartość końcową oraz okres użytkowania składników majątku weryfikuje się co najmniej na koniec każdego roku finansowego, a w przypadku gdy oczekiwania różnią się od wcześniejszych szacunków, zmianę ujmuje się (zgodnie z MSR 8) jako zmiany wartości szacunkowych. Wartością, która podlega amortyzacji, jest cena nabycia lub koszt wytworzenia danego składnika majątku pomniejszona o jego wartość końcową. W praktyce wartość końcowa bardzo często jest na tyle nieznacząca, że jest pomijana przy obliczaniu amortyzacji. Zgodnie z ustawą odpisy amortyzacyjne od środków trwałych o niskiej wartości mogą być dokonywane zbiorczo dla podobnych grup środków trwałych lub jednorazowo, podczas gdy MSR/MSSF na to nie zezwala.

Postanowienia ustawy oraz MSR/MSSF są ze sobą praktycznie zgodne w kwestii amortyzacji, m.in. amortyzacji podlega wartość początkowa środka trwałego pomniejszona o przewidywaną wartość końcową, okres amortyzacji powinien być zgodny z okresem użytkowania środka trwałego oraz jednostka może stosować różne metody amortyzacji (liniową, degresywną, naturalną). Jedyna różnica może dotyczyć momentu rozpoczęcia naliczania amortyzacji. Według ustawy amortyzację rozpoczyna się nie wcześniej niż w momencie przyjęcia składnika aktywów do używania, a według MSR/MSSF w momencie gdy składnik aktywów jest gotowy do używania. Dwa przyto-

zione momenty nie muszą się pokrywać, co może prowadzić do tego, że amortyzacja liczona zgodnie z MSR/MSSF może być inna niż ta liczona zgodnie z ustawą.

Poza amortyzacją na bilansową wartość środka trwałego wpływa również utrata wartości spowodowana zarówno czynnikami zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi. Do czynników zewnętrznych możemy zaliczyć m.in. spadek wartości rynkowej danego składnika, zmiany technologiczne czy wzrost stóp procentowych, a do czynników wewnętrznych przede wszystkim uszkodzenia oraz informacje związane z oczekiwanym zyskiem.

Polski ustawodawca zagadnienie utraty wartości opisał w Krajowym Standardzie Rachunkowości nr 4 „Utrata wartości aktywów”, który nakazuje odpis aktualizujący wartość składnika aktywów ustalać poprzez porównanie wartości bilansowej składnika aktywów z jego ceną sprzedaży. Test na utratę wartości powinien być przeprowadzony w sytuacji, gdy istnieją przesłanki wskazujące, że nastąpiła utrata wartości, a także na dzień bilansowy.

Zgodnie z MSR 36 „Utrata wartości aktywów” na dzień bilansowy jednostka powinna ocenić, czy istnieją przesłanki wskazujące na to, że nastąpiła utrata wartości któregośkolwiek ze składników majątku. Jeśli wystąpiła, jednostka gospodarcza powinna oszacować wartość odzyskiwalną danego składnika majątku.

Przeprowadzenie testu na utratę wartości polega na porównaniu wartości bilansowej środka trwałego z jego wartością odzyskiwalną. Jeśli wartość bilansowa jest wyższa od wartości odzyskiwalnej, to wartość środka trwałego zostaje zmniejszona do jej wysokości i różnicę księguje się w ciężar kosztów. W przypadku gdy różnica powstanie z wyceny do wartości godziwej (model oparty na wartości przeszacowanej), wtedy różnica księgowana jest w ciężar kapitału z aktualizacji wyceny lub wyniku finansowego okresu. Wartość odzyskiwalna jest to wyższa z dwóch wartości: użytkowej bądź godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży składnika majątku, a wartość użytkową stanowią bieżące, szacunkowe przyszłe przepływy pieniężne, które są oczekiwane z racji użytkowania składnika aktywów lub ośrodka wypracowującego środki pieniężne. MSR 36 dopuszcza również możliwość odwrócenia odpisu z tytułu utraty wartości, w sytuacji gdy ustaną przyczyny, przez które był dokonany. Jednak wartość bilansowa składnika majątku po dokonaniu odwrócenia odpisu nie powinna być wyższa niż wartość bilansowa składnika aktywów, gdyby w poprzednich okresach nie ujęto odpisu z tytułu utraty wartości. Odwrócenie odpisu traktowane jest jako przychód w rachunku zysków i strat lub kapitał z aktualizacji wyceny, gdy dotyczy wartości przeszacowanej. KSR nr 4 zawiera podobne podejście w kwestii odwracania odpisów do MSR 36, odwrócenie odpisu jest wymagane w przypadku ustania przyczyny, dla której go utworzono.

Zagadnienie utraty wartości aktywów opisane w amerykańskim prawie bilansowym jest zbieżne do opisanego w standardach europejskich, jednak zawiera kilka zasadniczych różnic w porównaniu z MSR/MSSF. Jedną z róż-

nic dotyczy metody szacowania przyszłych przepływów pieniężnych w celu ustalenia wartości użytkowej składnika majątku. MSR/MSSF nakazują dyskontować przyszłe przepływy pieniężne, a US GAAP zabraniają dyskontowania. Oba te podejścia mają zarówno swoich zwolenników, jak i przeciwników.

Kolejna ważna różnica dotyczy zwiększenia wartości składnika aktywów na skutek odwrócenia odpisu z tytułu trwałej utraty wartości, którą dopuszczają MSR/MSSF i KSR nr 4, a zabraniają US GAAP.

5. Metody wyceny rzeczowych aktywów trwałych stosowane przez polskie spółki

Autorka za cel postawiła sobie zweryfikować hipotezę mówiącą, że metody wyceny bilansowej rzeczowych aktywów trwałych stosowane przez polskie spółki nie ewoluują, mimo pojawiających się nowych możliwości dostarczanych przez MSR/MSSF.

Badaniem objęto spółki notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, należące do indeksu WIG20 na dzień 1 czerwca 2011 r. do których zalicza się:

- z sektora telekomunikacyjnego: Grupa TP S.A.,
- z sektora energetycznego: Grupa Tauron PE S.A., PGE S.A., Grupa CEZ S.A.,
- z sektora informatycznego: Grupa Asseco Poland S.A.,
- z sektora medialnego: Grupa TVN S.A.,
- z przemysłu surowcowego: KGHM Polska Miedź S.A., Lubelski Węgiel „BOGDANKA” S.A.,
- z przemysłu paliwowego: Grupa PGNiG S.A., Grupa Lotos S.A., Grupa PKN Orlen S.A.,
- z przemysłu spożywczego: KERNEL Holding S.A.,
- z budownictwa: Grupa PBG S.A.,
- z banków: Bank PEKAO S.A., PKO BP S.A., BRE Bank S.A., GETIN Holding S.A., Bank Handlowy S.A. w Warszawie,
- z ubezpieczeń: Grupa PZU S.A.,
- z deweloperów: Globe Trade Centre S.A.

W pierwszym kroku przeanalizowano ostatnie opublikowane skonsolidowane roczne sprawozdania finansowe zamieszczone na stronach internetowych spółek pod kątem prezentacji i wyceny rzeczowych aktywów trwałych. W kolejnym kroku przeanalizowano pierwsze skonsolidowane sprawozdania finansowe tych samych spółek sporządzone zgodnie z MSR/MSSF.

Zgodnie z ustawą o rachunkowości spółki, których papiery wartościowe są dopuszczone do publicznego obrotu, są zobligowane od 1 stycznia 2005 r. do sporządzania skonsolidowanych sprawozdań zgodnie z MSR/MSSF, wobec czego mają dwie możliwości wyceny rzeczowych aktywów trwałych: według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia pomniejszonego o odpisy amor-

tyzacyjne lub według wartości przeszacowanej opartej na wartości godziwej. Analiza skonsolidowanych sprawozdań finansowych spółek z indeksu WIG20 za rok 2010 (lub 2009) pokazała, że żadna ze spółek nie wyceniła rzeczowych aktywów trwałych według modelu opartego na wartości przeszacowanej. Może to być związane z faktem, iż tego typu wycena jest bardzo trudna do przeprowadzenia i wymaga ekspertyzy rzeczoznawcy, która niejednokrotnie może być dość kosztowna.

Kolejnym krokiem w badaniu była analiza pierwszych skonsolidowanych sprawozdań finansowych spółek z indeksu WIG20 sporządzonych zgodnie z MSR/MSSF, w większości spółek było to sprawozdanie za 2005 r. Jeśli spółki na koniec roku 2010 (lub 2009) nie wyceniły rzeczowych aktywów trwałych do wartości przeszacowanej, to może zrobiły to na dzień przejścia z ustawy o rachunkowości na MSR/MSSF. Z 20 badanych spółek pominięto 2 ze względu na brak danych.

Wnioski są jednoznaczne. Jedynie 7 z 18 spółek (38%) wyceniło rzeczowe aktywa trwałe do wartości przeszacowanej (wartości godziwej) na dzień zastosowania MSR/MSSF po raz pierwszy i uznało tę wartość godziwą jako koszt składników rzeczowych aktywów trwałych na ten dzień. Od danego roku spółki te zaczęły naliczać corocznie amortyzację od rzeczowych aktywów trwałych. Spółki zaprezentowały też wycenę opartą na cenie nabycia pomniejszonej o odpisy amortyzacyjne, z tego też względu możliwa stała się analiza porównawcza tych dwóch metod. Tabela 1 prezentuje różnice w wycenie pomiędzy ceną nabycia pomniejszoną o odpisy amortyzacyjne a wartością godziwą.

Grupa kapitałowa	PGE	KGHM	PKN ORLEN	LOTOS	PGNIG	PKO BP	PBG
Rok wyceny	2006	2004	2004	2004	2004	2004	2004
Model oparty na wartości przeszacowanej	35 490 732	4 846 815	11 478 242	2 051 184	22 649 791	2 651 824	48 092
Model oparty na cenie nabycia	27 989 732	4 485 522	10 005 541	1 293 923	11 606 355	2 366 154	50 291
Różnica	7 501 000	361 293	1 472 701	757 261	11 043 436	285 670	-2 199

Tab. 1. Wycena rzeczowych aktywów trwałych według modelu opartego na cenie nabycia lub koszcie wytworzenia i na wartości przeszacowanej (w tys. zł). Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych spółek

Jak wynika z tabeli 1, w świecie ciągłych zmian, postępu technologicznego, wahań kursów walut oraz kryzysu gospodarczego wycena oparta na cenie nabycia pomniejszonej o skumulowaną amortyzację nie odzwierciedla w sposób wiarygodny rzeczywistej wartości środków trwałych. Warto podkreślić jest również to, że w 6 z 7 spółek wycena oparta na wartości godziwej jest wyższa niż ta oparta na cenie nabycia lub koszcie wytworzenia pomniejszonym o amortyzację. Jednak 3 z 7 spółek należą do tego samego sektora przemysłu paliwowego, co może oznaczać, że w danym czasie sytuacja na rynku była na tyle dobra, że spółkom „opłaciło się” wyceniać rzeczowe aktywa trwałe w wartości godziwej. Trzeba pamiętać, że aby wycenić wiarygodnie majątek w wartości godziwej potrzebna jest ekspertyza rzeczoznawcy.

6. Różnice w wycenie bilansowej pomiędzy MSR/MSSF i US GAAP – wyniki badań

Kolejna analiza dotyczyła metod wyceny rzeczowych aktywów trwałych spółek notowanych zarówno na amerykańskich, jak i na europejskich giełdach, sporządzających sprawozdania finansowe zgodnie z MSR/MSSF i US GAAP. Przeanalizowano sprawozdania finansowe za lata 2005 i 2006 spółek SAP AG (Niemcy), Siemens AG (Niemcy), Statoil ASA (Norwegia) oraz InterContinental Hotels Group PLC (Wielka Brytania), które były notowane na amerykańskiej giełdzie NYSE oraz na giełdach w krajach macierzystych.

Badanie pokazało, że nie występuje różnica w wycenie rzeczowych aktywów trwałych sporządzanej zgodnie z MSR/MSSF oraz US GAAP do momentu, dopóki nie pojawia się utrata wartości aktywów. W 2006 r. w żadnej ze spółek nie wystąpiła utrata wartości aktywów, wobec czego wycena według MSR/MSSF i US GAAP była taka sama. Z kolei w 2005 r. jedynie w przypadku InterContinental Hotels Group PLC wystąpiła sytuacja, w której obniżono wartość aktywów, w skład których wchodziło głównie wyposażenie hoteli (*Property, plant and equipment*) zgodnie z MSR 36 o 7 mln £. Utrata wartości tych samych aktywów zgodnie z US GAAP wyniosła 24 mln £, co daje różnicę 17 mln £, wynikającą z metody szacowania przyszłych przepływów pieniężnych dla ustalenia wartości użytkowej składnika majątku. Zgodnie z MSR/MSSF przepływy te są dyskontowane, a według US GAAP nie można ich dyskontować. Różnica w wysokości 17 mln £, przy sumie bilansowej ustalonej według MSR/MSSF na poziomie 2 735 mln £ i zysku netto 515 mln £, staje się istotną kwotą.

7. Podsumowanie

Jak wiadomo, sukces współczesnego przedsiębiorstwa zależy w znacznej mierze od umiejętności sprostania oczekiwaniom inwestorów. To oni, mając różne możliwości ulokowania kapitału, decydują, w które przedsięwzięcia inwestować. Dla inwestorów międzynarodowych kluczowe znaczenie ma

wiarygodność i porównywalność sprawozdań finansowych. Dla zapewnienia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego i swobodnego przepływu kapitałów konieczna staje się standaryzacja sprawozdań finansowych, mająca na celu poprawienie wiarygodności na rynkach finansowych. Standaryzacja ta polega na stworzeniu jednakowych zasad w skali światowej, m.in. w kwestii wyceny rzeczowych aktywów trwałych. W kontekście porównania metod wyceny rzeczowych aktywów trwałych według polskiego i europejskiego prawa bilansowego pojawia się przede wszystkim potrzeba ujednoczenia metod wyceny bilansowej, a w przypadku prawa europejskiego i amerykańskiego ujednoczenia metody przeprowadzania testu na utratę wartości.

Informacje o autorce

Mgr Karolina Gębka – Wydział Zarządzania, Uniwersytet Warszawski.

E-mail: kgebka@mail.wz.uw.edu.pl.

Bibliografia

- Bragg, S. 2010. *GAAP 2011. Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles*, New York: J. Wiley & Sons.
- Epstein, B. i in. 2010. *2010 Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards*, New York: J. Wiley & Sons.
- Fil, P. i A. Michalczyk 2007. *Problemy wyceny aktywów i pasywów według MSR/MSSF i ustawy o rachunkowości*, Gdańsk: ODDK.
- Gabrusewicz, W. (red.) 2008. *Rachunkowość finansowa cz. II*, Warszawa: SKwP.
- IASB 2010. *International Financial Reporting Standards IFRS 2010*, London: IASB.
- Jaruga, A. (red.) 2002. *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, Warszawa: C.H. Beck.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3.11.2008 r., Dz.Urz. z 29.11.2008 r., L 320/1.
- Turyna, J. 2006. *Standardy sprawozdawczości finansowej. MSSF – US GAAP – polskie ustawodawstwo*, Warszawa: Difin.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 2009 r. Nr 152, poz. 1229, z późn. zm.